

**АНТАРКТИЧНІ ІОБЛІЕЇ:
100-РІЧЧЯ З ДНЯ ПІДКОРЕННЯ ПІВДЕННОГО ПОЛЮСА,
50-РІЧЧЯ НАБУТТЯ ЧИННОСТІ ДОГОВОРОМ ПРО АНТАРКТИКУ¹**

А.П. Федчук

Світова наукова спільнота відзначила 14 грудня 2011 року сторіччя з дня підкорення Південного географічного полюса Землі, яке вперше в історії людства здійснила експедиція норвезького полярного дослідника Руаля Амундсена.

Примітно, що Україна протягом минулого століття теж зробила вагомий внесок у підкорення Південного полюса. Першим українцем, який ступив на берег Антарктиди, був Антон Омельченко, доглядач за морозостійкими маньчжурськими кіньми у складі базової партії Британської експедиції Роберта Скотта (1911-1912 рр.) – іншого відомого дослідника, який досягнув Південного полюса 17 січня 1912 року, тобто всього через місяць після Руаля Амундсена. Згодом тривалий час Україна в рамках Радянських антарктичних експедицій брала активну участь у широкомасштабних комплексних дослідженнях. Саме завдяки вітчизняним тягачам-снігоходам “Харків’янка” були успішно здійснені багаторазові транс-континентальні переходи вглиб Антарктиди, у тому числі до геомагнітного полюса (1957 р.), Полюса недоступності (1958 р.) та Південного географічного полюса (1959 р.). Нині ж наша держава є однією з 28-ми Консультативних Сторін Договору про Антарктику, що є незаперечним свідченням високого статусу вітчизняної науки в світі.

Про ці здобутки України наголошували учасники урочистого засідання з нагоди сторіччя підкорення Південного полюса, яке відбулося 14 грудня в Державному агентстві з питань науки, інновацій та інформатизації України. У засіданні взяли участь представники влади, керівництво Національного антарктичного наукового центру, відомі полярники та науковці. Під час засідання відбувся сеанс відеозв’язку з учасниками 16-ї Української антарктичної експедиції на станції Академік Вернадський (фото див. на кольоровій вклейці між 12 і 13 ст.).

У вітальному слові Голова Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України Володимир Семиноженко зазначив, що сфер, де Україна була б на рівні передових високотехнологічних держав, на жаль, не так багато, але антарктичні дослідження, безумовно, – одна з таких сфер. На Шостому континенті сьогодні вирішуються найактуальніші питання, від яких, без перебільшення, залежить доля людства, – пошук резервів питної води, вивчення впливу атмосферних процесів у полярних регіонах Землі на загальний стан довкілля, дослідження сейсмічної активності, збереження ресурсів планети та унікальних форм життя.

Як підкреслив у своєму виступі Перший заступник Голови Держкомінформнауки Борис Гриньов, сьогодні головними напрямками роботи українських науковців залишаються метеорологія, біологія, геофізика, дослідження іоносфери та озонного шару. “Антарктида – це місце, де народжується пульс планети, і ми й надалі будемо активно вивчати цей континент, втілювати проекти і розробки відносно полярних досліджень”, – сказав Борис Гриньов.

Директор Національного антарктичного наукового центру Валерій Литвинов упевнений, що історія полярних досліджень – найяскравіша сторінка у книзі звершень людства за минуле сторіччя. На прикладі подвигів першовідкривачів Південного полюса люди показали, на що вони здатні. Антарктика була й залишається полігоном перевірки нових знань. Українські полярники беруть у цьому гідну участь. Їм допоможе плідно працювати нещодавній запуск на орбіту українського космічного апарата «Січ-2», який здійснюватиме серед іншого моніторинг Антарктики й полегшить зимівникам зв’язок із рідною землею.

¹ Складено за офіційними матеріалами (упорядник – Федчук А.П.).

Також цього року світова спільнота відзначає 50-річчя набуття чинності Договором про Антарктику – унікальним у міжнародній практиці документом, який протягом останнього півстоліття успішно забезпечує мир та безпрецедентне співробітництво на Шостому континенті. Цій події було приділено особливу увагу під час чергової, 34-ї Консультативної Наради з Договору про Антарктику, яка проходила з 20 червня по 1 липня минулого року в Буенос-Айресі (Аргентина). (Фото на кольоровій вклейці).

З метою посилення представництва України в роботі Наради очолив нашу делегацію Посол України в Аргентині О.С. Тараненко, а до її складу для участі в засіданнях Робочої групи з правових та інституційних питань було включено співробітника Посольства.

У нараді взяли участь 285 делегатів, у тому числі: 243 делегати від 28 Консультативних Сторін Договору про Антарктику; 14 представників від шести держав, що є Неконсультативними Сторонами Договору; 26 експертів з семи міжнародних організацій.

Нараду відкрив представник Уряду приймаючої Сторони, міністр науки і технологій пан Ліно Баранао. На урочистому пленарному засіданні з нагоди відзначення 50-ї річниці набуття чинності Договором про Антарктику (23 червня) виступили спеціально запрошені представники урядів держав, які є Сторонами Договору: міністр закордонних справ, міжнародної торгівлі і культури п. Гектор Тімерман; міністр закордонних справ Чилі п. Альфредо Морено Чарме; міністр закордонних справ Уругваю п. Луїс Леонардо Альмагро; заступник міністра з питань навколишнього середовища, енергії, науки та технологій Міністерства закордонних справ Бразилії Посол Луїс Альберто Фігейредо Мачадо; а також спеціальний представник від Франції п. Мішель Рокард (колишній прем'єр-міністр її уряду).

Крім того, з відповідними заявами виступили уповноважені представники 15 Консультативних Сторін, у тому числі Посол України в Аргентині О.С. Тараненко. У своїй промові він, зокрема, відзначив, що саме набуття незалежності дозволило нашій державі п'ятнадцять років тому – 6 лютого 1996 року – вперше підняти український прапор в Антарктиці, активно приєднатися до зусиль міжнародної спільноти, спрямованих на використання Антарктики виключно в мирних цілях, та планомірно поповнювати скарбницю наукового пізнання завдяки міжнародному співробітництву у сфері наукових досліджень в Антарктиці.

Як підкреслив пан Посол, про активну участь нашої держави в Системі Договору про Антарктику свідчить той факт, що 2008 року – вже через чотири роки після набуття статусу Консультативної Сторони – Україна провела в Києві 31-у Консультативну Нараду з Договору про Антарктику.

У заяві української делегації зазначалося, що проведення фундаментальних та прикладних наукових досліджень в Антарктиці, здійснення науково обґрунтованої оцінки біологічного та мінерально-ресурсного потенціалу регіону, забезпечення ефективного функціонування антарктичної станції Академік Вернадський, а також виконання міжнародних зобов'язань України відповідно до Договору про Антарктику є метою Державної цільової науково-технічної програми проведення досліджень в Антарктиці на 2011–2020 рр., затвердженої Урядом України в листопаді 2010 р. Таким чином, Україна визначила свої пріоритети у цій сфері на наступні 10 років.

Водночас, з нагоди 20-ї річниці ухвалення Протоколу про охорону навколишнього середовища (Мадридського Протоколу) до Договору про Антарктику, Україна приєдналася до пропозиції урядів Франції, Австралії та Іспанії запропонувати державам, які є Сторонами Договору про Антарктику, але ще не є Сторонами Мадридського Протоколу, приєднатись до цього Протоколу. На нашу думку, це сприятиме ефективності багатосторонньої дипломатії, що традиційно забезпечувала можливість розвивати міжнародне співробітництво, зорієнтоване на наукові дослідження та охорону навколишнього середовища заради зміцнення миру.

Окрім цього, українська делегація підтримала ухвалення Декларації про співробітництво в Антарктиці, спрямованої, окрім іншого, на зміцнення зобов'язань, що випливають з Договору про Антарктику та інших елементів Системи Договору, які зазнали певної еволюції з часу набрання ним чинності.